

Židé v Táboře III.

V lednu 2020 se sobotníci již potřetí vydali po stopách tábořských Židů. Tentokrát jsme si připomněli období první republiky a hlavně okupaci. Tímto putováním uzavíráme cyklus o židovské komunitě, která tvořila významnou součást města. Byla hybnou silou zdejšího hospodářství.

Prezident Masaryk byl odpůrcem antisemitismu a prosazoval myšlenku, aby všechny národnostní menšiny žily v nové republice svobodně a měly stejná práva jako většinový československý národ. Bohužel mladá republika již ve svých počátcích zažila několik pogromů, ten největší se odehrál na začátku prosince 1918 v Holešově na Moravě. Prvorepublikové zřízení dovoľovalo Židům přihlásit se k židovskému národu, čehož využili hlavně Židé na Slovensku a Podkarpatské Rusi. Židovské obyvatelstvo českých zemí bylo více asimilováno a hlásilo se k české či německé národnosti. Čím dále na východ postupujeme, tím více byla židovská komunita tradičnější, ortodoxnější a udržovala si „odstup“ od většinového obyvatelstva. Židé v českých zemích uzavírali poměrně hodně manželství s křesťany, kolem 40 % všech uzavřených manželství tvořily právě tyto sňatky. Opačný trend panoval na Slovensku a Podkarpatské Rusi. Na Podkarpatské Rusi netvořily smíšené sňatky ani 1 %.

Tabulka: Příslušníci židovského náboženství podle sčítání obyvatel z let 1921 a 1930

	Čechy	Morava s Slezsko	Slovensko	Podkarpatská Rus
1921	79 779	45 306	135 876	93 341
1930	76 301	41 250	136 737	102 542

Antisemitismus začal sílit pod vlivem Hitlerova nástupu k moci v Německu. Protižidovské myšlenky podporovala v českých zemích zejména fašistická organizace Vlajka, která v době okupace prosazovala důraznější postup vůči židovskému obyvatelstvu než sami němečtí okupanti. Toho byli svědky i tábořští obyvatelé. Kanceláře tábořské Vlajky sídlily v domě čp. 354 v Palackého ulici. Tento dům patřil Olze Fischlové, Židovce, vdově po továrníkovi Emilu Fischlovi, který provozoval továrnu na kůže v tábořských Koželuzích.

Židé v Táboře provozovali ve městě řadu živností: krejčovství, modiství, povoznictví ad. Prosazovali se zejména v obchodu s galanterním, textilním a střižním zbožím, provozovali obchody smíšeným zbožím či koloniály, řeznictví a uzenářství, obchod lihovinami (např. rodina Steinova měla i výrobu lihovin v domě na ulici 9. května, který se nacházel v místech OD Dvořák, Sternovi v Betlémské ulici čp. 275), obchod železem (Freundovi čp. 19, Zemánkovi čp. 156). V částečném židovském vlastnictví byla Sladovna Wodička a Rudolf, kde byli spolujednateli Isidor Wodička, starosta židovské náboženské obce v Táboře, Otto Weil a Karel Guttmann. Vedle výroby sladu se podnik věnoval výrobě sladové mouky, prášku do pečiva a sladového výtažku. Při sladovně byly zřízeny ještě přidružené závody Maltogen a Testa.

Od roku 1923 až do léta 1931 neměla židovská náboženská obec v Táboře rabína. Židovské matriky vedl místo chybějícího rabína Šalomoun Guttmann, kapitán ve výslužbě. Kantorem

židovské obce byl již řadu let Aron Reichard a pomocníkem v synagoze Herrmann Klauber, po něm David Grünstein. Na konci června 1931 zvolilo představenstvo židovské obce rabínem Desidera Fischera, který nastoupil do úřadu 1. 7. 1931. Předtím působil jako rabín v Třebíči. Fischer převzal vedle rabínského úřadu i správu matrik. Brzy po svém příchodu do Tábora se Fischer zúčastnil volby reprezentanta židovských náboženských obcí z okresu Tábor, která se konala 7. 7. 1931 v sídle tábořské židovské náboženské obce v čp. 142 v Koželužské ulici. Reprezentantem byl zvolen JUDr. Vilém Glücklich, advokát v Táboře. Volba reprezentanta měla proběhnout již na podzim 1929, ale některé židovské náboženské obce na okrese nezvolily volitele, takže volba se uskutečnila až na počátku července 1931.

Obvod židovské náboženské obce v Táboře se v průběhu první republiky zvětšil o území zaniklých židovských náboženských obcí ve Stádlci, Jistebnici, Radeníně a Choustníku. Desider Fischer zůstal rabínem až do 30. 6. 1938. V roce 1938 se již Fischer nedohodl se židovskou náboženskou obcí na dalším prodloužení pracovní smlouvy. Představenstvo židovské náboženské obce zvolilo v červnu 1938 zástupcem rabína Otto Pressera, neboť neměl dokončena rabínská studia, která potřeboval k výkonu rabinátu. Jednalo se tak jen o provizorní řešení nastalého stavu. Chybějící zkoušku si Presser doplnil v říjnu 1939. Od počátku roku 1940 byl již řádným rabínem.

S příchodem Otto Pressera do Tábora se pomalu začala stahovat mračna nad zdejší židovskou komunitou. Na počátku okupace čítala zdejší židovská náboženská obec 289 osob. Pravděpodobně prvním perzekuovaným tábořským Židem byl JUDr. Vilém Glücklich, kterého okupanti uvěznil v rámci akce žido-zednáři v květnu 1939. Dalším zatčeným Židem se stal v rámci akce Albrecht I. Oskar Stein, jeden z vězňů bloku 18. a 19. v Sachsenhausenu, kde Němci zřídili v roce 1943 padělatelskou dílnu. Vězni koncentračních táborů, převážně Židé, tu padělali britské libry, americké dolary, doklady, poštovní známky apod.¹ Další tábořské Židy zadrželi okupanti 20. října 1939, když začala arizace židovských podniků. Mezi čtyřmi uvězněnými Židy byl Alois Böhm, který v roce 1920 vystoupil z židovské náboženské obce, ale podle norimberských rasových zákonů stále platil za Žida. Všichni čtyři táborští Židé byli převezeni do koncentračního tábora Oranienburg, kde zemřeli. V Táboře se nacházelo celkem 44 podniků s úplným či částečným židovským vlastnictvím. Na jaře 1940 byly zrušeny všechny židovské obchody.

V červenci 1941 vešla v platnost nařízení týkající se omezování Židů, např. nakupování Židů mimo stanovenou dobu, koupání Židů na veřejných místech a plovárnách, nakupování a hromadění zásob Židy, procházení v parcích a veřejných zařízeních, cestování Židů, návštěvy peněžních ústavů mimo stanovenou dobu atd. Na dodržování vyhlášek a nařízení měli dohlížet četníci a policisté. Živnostníci měli dodržovat nákupní dobu určenou Židům, při nedodržení se sami vystavili trestu.

Od dubna 1941 až do července se vedení tábořské Vlajky několikrát obrátilo na vládního komisaře města Dr. Klemšu s tím, že neznámí pachatelé znečistili jejich vývěsku v průjezdu domu čp. 354, kde sídlila kancelář Vlajky. „Útokům“ na vývěsku Vlajky nezabránily ani častější obchůzky městských policistů a četníků. Incidenty se opakovaly, a proto následoval

¹ Více o padělatelské dílně v knihách: Oskar Stein „Komando penězokazů“ a Adolf Burger „Dáblova dílna“.

trest pro celé město. Vlajkaři celou dobu vinili z těchto provokativních akcí místní Židy. Pachatelé nebyli nikdy odhaleni, ale město dostalo v červenci 1941 od Oberlandratu pokutu 50 000 K. Židovská náboženská obec v Táboře musela z této pokuty zaplatit 20 000 K do osmi dní pod hrozbou exekuce. Zbýlých 30 000 K zaplatili majetnější obyvatelé Tábora, 150–200 lidí. I přes udělenou pokutu provokační akce neustaly.

Vlajkaři si opakovaně stěžovali vládnímu komisaři, že Židé nedodržují jim vyhrazené úřední hodiny a nákupní hodiny. Porušovali je i tím, že posílali své křesťanské služky, aby vyzvedly potravinové lístky či chodily nakupovat. Židům byla na úřadech vyhrazena sobota dopoledne od 8:30 do 9 hodin. Vlajkařům se také nelíbilo, že se Židé pohybují na hlavních městských ulicích. To bylo nakonec omezeno vyhláškou z 12. 2. 1942,² která zakazovala Židům vstupovat na Žižkovo náměstí, Pražskou, Palackého, Budějovickou ulici a třídu Viktoria (dnes 9. května) mimo vyhrazené úřední hodiny a hodiny určené k jejich nakupování, tj. od 15 do 17 hodin. Vlajkařům bylo trnem v oku, že se na úřadě při vyzvedávání potravinových lístků mohli potkat se Židy. Městský zásobovací úřad to vyřešil velmi jednoduše, nechal poslat potravinové lístky pro Židy označené velkým J do sídla židovské náboženské obce v Táboře v domě čp. 142.

Dne 1. 9. 1941 vstoupilo v platnost nařízení o nošení žluté šesticípé hvězdy s nápisem JUDE v celém protektorátu Čechy a Morava. Židé museli toto označení nosit pevně přišité na levé straně prsou v místech srdce, čisté a dobře viditelné. S příchodem Reinharda Heydricha do protektorátu jako zastupujícího říšského protektora došlo k novelizaci všech nařízení týkajících se Židů a jejich dalšímu omezování, např. zákaz vstupu na různá místa a do sadových zařízení, zákaz návštěvy sportovních podniků, zákaz návštěvy plováren, příkaz používat určitých oddílů pouličních elektrických drah nebo jiných dopravních prostředků (železniční dopravu Židé nesměli vůbec používat, jen v případě, že by jiná nebyla k dispozici), zákaz změny bydliště, příkaz dodržovat vyhrazenou nákupní dobu, zákaz rybaření, zákaz opuštění bytů po 20. hodině ad.

V souvislosti se zpřísněním nařízení vůči Židům vytvořila židovská obec v Táboře v říjnu 1941 šest pěti členných pracovních oddílů, které vykonávaly různé práce, např. úklid městských sadů a parků, práce na Jordánském nábřeží, úpravu cest na starém a novém hřbitově, rozebírání starého a nového židovského hřbitova, v zimě pak odklizení sněhu po městě.

Před evakuací Židů z Táborska musely obecní a městské úřady zajistit místnosti k uložení zabaveného židovského majetku. V Táboře k tomuto účelu posloužila koželužská továrna pana Ploce v Koželuzích, která byla toho času mimo provoz. Židé z Táborska byli před transportem shromážděni v budově dívčích škol Na Parkánech (dnes ZŠ Bernarda Bolzana). Transporty z Tábora odjely 12. 11. a 16. 11. (619 osob, přežilo 39) 1942 do ghetta v Terezíně. Druhým transportem odjeli všichni táborští Židé kromě těch, kteří žili ve smíšených manželstvích. S druhým transportem odjel i rabín Otto Presser, který zemřel v lednu 1945

² S tímto nařízením měly problém Olga Fischlová a její dcera Klára Burianová, které bydlely v domě čp. 354. Jediný vchod do domu se nacházel do Palackého ulice. Proto se obě obrátily na městský úřad v Táboře se žádostí o výjimku z této vyhlášky. Výjimka jim byla udělena, ale s tím, že po odchodu z domu musí co nejdříve přejít do sousední Střelnické ulice.

v koncentračním táboře Dachau. Jeho předchůdce Desider Fischer odjel transportem do Terezína již v září 1942 z Prahy, zemřel v koncentračním táboře Malý Trostinec.

Navrátili se Židé obnovili 24. 9. 1945 židovskou náboženskou obec v Táboře. Na počátku padesátých let již v Táboře nebyl dostatečný počet členů židovské náboženské obce, a proto byla zrušena a změněna na synagogální sbor, který přestal fungovat v osmdesátých letech. Tábořský synagogální sbor patřil pod židovskou náboženskou obec v Plzni.